

МИСТЕЦТВО ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА

Пономарьов О.С., професор, Рощенко О.О.,
Левченко В.І., викладачі, Черемський М.П., аспірант

Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”,
Харківський гуманітарно-педагогічний інститут

Анотація. Показано роль мистецтва у формуванні творчої особистості та розвитку креативних здібностей майбутнього інженера. Це слугує важливим чинником його професійної та особистісної самореалізації, досягнення життєвого успіху. В умовах ринкової економіки тільки творчий підхід до справи забезпечує конкурентоспроможність фахівця.

Ключові слова: мистецтво, творча особистість, естетичне виховання, креативність, конкурентоспроможність.

Аннотация. Пономарев А.С., Рощенко О.О., Левченко В.И., Черемский М.П. Искусство как важный фактор формирования творческой личности будущего инженера. Показана роль искусства в формировании творческой личности и развитии креативных способностей будущего инженера. Это служит важным фактором его профессиональной и личностной самореализации, достижения жизненного успеха. В рыночных условиях только творческий подход к делу обеспечивает конкурентоспособность специалиста.

Ключевые слова: искусство, творческая личность, эстетическое воспитание, креативность, конкурентоспособность.

Summary. Ponomaryov O.S., Roshchenko O.O., Levchenko V.I., Cheremsky M.P. Art as important factor of forming of creative personality of future engineer. The role of art in forming of creative personality is shown and development of креативных capabilities of future engineer. It serves as the important factor of his professional and personality self-realization, achievements of vital success. In market conditions only creative approach to business provides the competitiveness of specialist.

Keywords: art, creative personality, aesthetic education, creativity, competitiveness.

Постановка проблеми. Сьогодні перед педагогічною наукою і освітньою практикою надзвичайно гостро постають проблеми виховання молоді людини, формування і розвитку її особистості відповідно до нової системи суспільних цінностей та ідеалів. На жаль, ми далеко не завжди усвідомлюємо, що в країні відбулись кардинальні й незворотні суспільно-політичні, соціально-економічні й духовно-культурні зміни. Ситуація ускладнюється ще й глобалізаційними процесами, становленням і розвитком постіндустріального суспільства та його інформатизацією. Всі ці обставини зумовлюють появу принципово нових вимог з боку суспільства до професійної і соціальної компетенції та особистісних якостей фахівців. А відтак, система освіти повинна знайти адекватні відповіді на серйозні виклики нашого динамічного часу, надійно готувати людину до успішного життя і діяльності в нових умовах.

Аналіз результатів досліджень і наукових публікацій. Актуальність і гострота зазначеної проблеми привертає увагу широкого загалу дослідників – філософів, педагогів, психологів, соціологів. Достатньо послатися хоча б

тільки на роботи таких авторитетних вчених, як В. Андрущенко, І. Бех, Л. Губерський, І. Зязюн, В. Кремень, С. Кримський, В. Кудін, М. Михальченко, Б. Мокін, М. Попович та інші. В них наведені концептуальні підходи до організації і змісту виховної роботи, розглядаються її сучасні психолого-педагогічні основи.

Однак ще вкрай недостатня увага приділяється розробці і впровадженню в навчально-виховний процес дійових практичних рекомендацій та ефективних педагогічних технологій всебічного особистісного розвитку майбутніх фахівців в залежності від профілю і специфіки їхньої підготовки та особливостей професійної діяльності. Зокрема, мало робіт присвячено проблемі естетичного виховання майбутнього інженера і ролі мистецтва у формуванні його творчої особистості та креативних здібностей.

Тому **мета цієї статті** й полягає у дослідженні ролі такого потужного чинника впливу на особистість людини, яким виступає мистецтво, в організації навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти інженерного профілю, орієнтованого на формування і розвиток творчого потенціалу і креативних здібностей майбутніх фахівців.

Загально визнано, що студентська молодь являє собою дуже динамічну суспільну групу, яка діалектично поєднує в собі як сильні, впливові, так і слабкі риси, перебуваючи у стані соціального зростання, в процесі свого фізичного, інтелектуального, політичного, морального та естетичного розвитку. Тому для студентства характерна певна суперечливість структури особистісних якостей. Дійсно, з одного боку, студентам властиві романтизм, цілеспрямованість, допитливість, потяг до нового, бажання набути власний соціальний досвід, максималізм, сміливість, творча активність, відносно велика рухливість. З іншого ж боку, молоді притаманні елементи організаційної нестійкості, певний скептицизм у сприйнятті й оцінці досвіду старших поколінь і взагалі всього попереднього соціально-історичного і культурного розвитку людства.

Для студентів як конкретної соціальної групи характерними є такі ознаки. По-перше, домінуюча спільність основного роду діяльності: навчання, науково-пізнавальної діяльності. По-друге, усвідомлення нетривалості перебування у даному соціальному середовищі – колективі студентської групи, і тому відсутність якогось особливого відчуття приналежності до нього і прагнення внеску у його згуртованість. По-третє, наявність власних потреб та інтересів, а також розуміння можливості самовдосконалення і створення надійного підґрунтя для подальшого професійного, кар'єрного і особистісного успіху.

Вказані ознаки обумовлені перш за все характером життєдіяльності цієї категорії суспільства, домінантою якої все ж виступає професійна підготовка. Це особливо яскраво виявляється у вищій технічній школі, яка, на жаль, вважає своїм завданням лише формування високого професіоналізму і тому не приділяє належної уваги особистісному розвитку студента. Внаслідок цього випускники

збіднені відсутністю належної загальної культури, розуміння мистецтва, чітких світоглядних позицій. Їм звичайно притаманний переважно технократичний тип мислення, недостатнє розуміння місця і призначення людини.

Таке становище все більш стає неприпустимим, оскільки сьогодні культура виступає вже елементом професійної компетенції інженера. Без неї він не може творчо мислити, створювати досконалі за формою і принципами функціонування машини і технології. Таким чином, важливим завданням вищої школи постає необхідність організації належного естетичного виховання майбутнього інженера як одного із засобів формування і розвитку його творчої особистості. При цьому специфіка студентської молоді як об'єкта естетичного виховання обумовлена тим, що у вищій школі продовжується виховний процес, який бер свій початок у сім'ї та школі. Однак формування естетичної культури відбувається стихійно через недооцінювання її значення як у школі, так і в вузі. Тому естетичне виховання у вищому закладі освіти часто погіршується через небажання певної частини студентів сприймати формування естетичного смаку, потреб та ідеалів, бути співучасником виховного процесу. Крім того, їхні смаки вже значною мірою спотворені сучасною псевдокультурою.

У зв'язку з цим перед педагогікою вищої школи постає завдання пошуку ефективних шляхів поєднання високої професійної підготовки та особистісного розвитку студентства, які б максимальною мірою відповідали як суспільним вимогам, так і життєвим цілям, інтересам і прагненням самих студентів. Такі шляхи й відповідні педагогічні технології повинні бути цікавими для студентів, ненав'язливими і здійснюватись переважно в процесі звичної діяльності студентів, супроводжуючи її. Тим більш, що навчального часу на естетичне виховання, особливо в умовах переходу до Болонської системи, не виділяється.

Роль духовного начала у саморозвитку естетичних здібностей молоді підкреслює М.Й.Боришевський. Він аргументовано доводить, що духовність – складна й багатовимірна система, у якій виявляються свідомість і самосвідомість людини, віддзеркалюються її найважливіші потреби, інтереси, цілі, ставлення до навколишньої дійсності і до себе як соціального індивіда [1].

Період студентства – це не лише отримання професії, пізнання світу через вивчення наук, формування світогляду. Це ще й час вироблення в собі уміння аналізувати складні ситуації і знаходити вихід з них, що так важливо у наш непростий час. На жаль, часто, одержавши освіту, люди стають конформістами із стереотипним мисленням, а не вільними, творчими особистостями з оригінальним інноваційним мисленням. А це визначається не тільки відчуттям та усвідомленням свого професіоналізму, а й тим особливим внутрішнім емоційно-почуттєвим станом, який дає людині її естетичне виховання.

Основними формами естетичного виховання студентської молоді у будь-якому вищому закладі освіти частіш за все вважаються відвідування музеїв, кіно і театру з подальшим обговоренням цінностей мистецтва і літератури.

На наше ж глибоке переконання, значні резерви естетичного виховання містить сам навчальний процес, в тому числі й вивчення загальноінженерних і спеціальних дисциплін. Підготовлений викладач, справжній знавець своєї справи, може показати студентам красу тієї чи іншої конструкції, іншого суто інженерного рішення, довести взаємозв'язок їхньої естетики і функціональної досконалості. Студенти відчують і красу самої педагогічної дії, якщо викладач не тільки дохідливо і просто, а й захоплено, майстерно розповідає про складні речі.

Звичайно студенти наполегливі у бажанні пізнати нове, розібратися у складних явищах життя і культури. Нерідко вони категоричні у судженнях, не завжди здатні дійти правильного висновку, погляду на окремі явища культури. Тому всі засоби і форми естетичного виховання можна використовувати, якщо вони збагачують естетичну культуру студентської молоді, розвивають у неї естетичні смаки, інтереси, творчу активність, допомагають перетворенню знань у переконання. Соціологи вказують на зв'язок естетичного інтересу особистості з об'єктивними умовами життя. Л. Когана і І. Логінової визначають естетичний інтерес як специфічне ставлення особистості до зовнішнього світу, викликане активним її бажанням оволодіти конкретними естетичними об'єктами або ж тим чи іншим видом творчої діяльності. На нашу ж думку, існує не менш важливий зв'язок між естетичною культурою та професійною компетенцією фахівця, інноваційною спрямованістю його мислення.

Зважаючи на ці зв'язки і сучасні суспільні вимоги до фахівця, автори впевнені, що зміст освіти у навчальних закладах інженерного профілю вимагає істотного посилення саме естетичної складової виховної роботи. Використання різних форм і засобів естетичного виховання потребує чіткої його стратегії з визначенням системи цілей і завдань на кожний навчальний рік. Перші роки навчання мають формувати систему естетичних знань, збагачувати художні смаки. Для цього слід знайомити студентів з цінностями культури та мистецтва, залучати їх до існуючої у навчальному закладі системи естетичного виховання, орієнтувати на активну участь у діяльності творчих колективів.

Протягом наступних років навчання слід формувати і розвивати більш високі художньо-естетичні потреби, потреби в естетичній самовдосконалості, в естетичній діяльності. Значний внесок у вирішення цього завдання належить бесідам про історію культури, організація і оформлення кращих студентських робіт тощо. Більшого значення набуває активна участь студентів у діяльності художніх колективів, творчих об'єднаннях та гуртках, клубах за інтересами (літературних, наукових, філософських тощо). Важливу роль відіграють зустрічі з цікавими людьми, видатними діячами культури і мистецтва.

Зміст естетичного виховання на завершальних роках навчання доцільно спрямувати на усвідомлення студентами ролі естетики у майбутній професійній діяльності. Це вимагає більш системного і глибокого впливу, різноманітних його форм. На цьому етапі відбувається формування єдиної

системи усіх форм та засобів естетичного виховання, які сприяють розвитку креативності та естетичних здібностей у всіх сферах діяльності, формуванню естетичних почуттів, інтересів, смаків, ідеалів.

Як підкреслює відомий американський психолог К. Роджерс, “я розумію під творчим процесом створення за допомогою дії нового продукту, що виростає, з одного боку, з унікальності індивіда, а з іншого – обумовленого матеріалом, подіями, людьми і обставинами життя” [3].

Важливим аспектом у поглядах автора є виділення мотивації творчості – “головним спонукачем мотивації творчості є прагнення людини реалізувати себе, виявити свої можливості”, маючи на увазі “прагнення розвитку, розширення, вдосконалення, зрілості, тенденції до вираження і виявлення всіх здатностей організму і ”Я”. Треба визнати той факт, що людина творить насамперед тому, що це її задовольняє, тому що вона відчуває в цьому самоактуалізацію, самовдосконалення.

Серед внутрішніх умов творчості К.Роджерс визначає:

- відкритість досвіду: екстенціональність;
- внутрішній локус оцінювання. Можливо найголовніша умова творчості полягає в тому, що джерело, або локус оцінювання знаходиться всередині індивіда;
- здатність до надзвичайних поєднань елементів і понять.

Коли ці три умови досягнуті, з’являється творчість. Але ми не можемо чекати точного опису творчого акту, тому що за самою своєю природою він невимовний. Існує одна риса творчого акту, яку все ж описати можливо. Майже в усіх продуктах творчості існує вибірковість, впорядкованість, спроба виявити найсуттєвіше. Реальність існує в багатоманітності заплутаних фактів, але “Я” вносить у структуру ставлення до неї, у кожної людини свій спосіб сприймання дійсності. Саме ця підсвідомо організована особистісна вибірковість надає продуктам творчості індивідуальності та естетичної значимості.

Оскільки особистість формується в діяльності, для вирішення завдань естетичного виховання особливого значення набуває культуротворча діяльність студентів. Тільки при врахуванні особливостей студентської молоді як об’єкта і суб’єкта естетичного виховання, а також вікових та соціально-психологічних особливостей студентів як специфічної соціально-демографічної групи, особливостей їх життєдіяльності, умов праці та побуту можна сформулювати принципи естетичного виховання у процесі культуротворчої діяльності на сучасному етапі. Аналіз політичних, соціально-економічних і духовно-культурних процесів в Україні, свідчить про гостру потребу суспільства у формуванні нової генерації національної еліти. На наше глибоке переконання, це слід робити, починаючи з раннього дитинства, і успішне формування і розвиток духовності молоді неможливі без її належного естетичного виховання.

Сьогодні особливо гостро постає завдання формування духовного світу студента, виховання людяності, доброти. Оскільки національну еліту необхідно формувати з дитинства, важливим завданням її виховання стають естетичні засоби, насамперед музика. Музичне виховання взагалі виступає важливим компонентом формування духовності молоді через надзвичайно потужний вплив музики на емоційну сферу людини.

Добре відомо, що В.О.Сухомлинський стверджував, що корінь, джерело доброти – у творенні, у творчості, в утвердженні життя і краси. Доброта нерозривно пов'язана з красою. Багато чого маленькій людині неможливо розтлумачити, але дитяче серце чутливе до заклику творити красу й радість для людей. Досвід підтверджує, що добрі почуття своїм корінням сягають у дитинство. Виховувати ці добрі почуття найкраще засобами мистецтва, зокрема на уроках музики. В.О.Сухомлинський називав музику могутнім джерелом думки, він писав, що музика – уява – фантазія – казка – творчість – такий шлях, йдучи по якому, людина розвиває свої духовні сили. Музична мелодія пробуджує у студентів яскраві творчі уявлення. Вона ні з чим не зрівняний засіб виховання творчих сил розуму [5].

Виконане дослідження дозволяє дійти таких **висновків**. По-перше, мистецтво і цілеспрямоване естетичне виховання виступає важливим чинником і потужним засобом розвитку особистості майбутнього інженера, формування його духовності. По-друге, естетичне виховання відіграє істотну роль у формуванні професійної компетенції, активно сприяє розвитку креативності. По-третє, для забезпечення дійовості естетичного виховання необхідні його системність і послідовність. По-четверте, музика являє важливий чинник у вихованні всебічно розвиненої особистості. Вона розвиває і музично-творчі здібності, і духовні якості студентів. Цей розвиток має велике значення, тому що збагачує особистість людини, її духовне життя через відкриття перед нею чудового світу музики. Розвиток творчих якостей студентів засобами мистецтва являє собою одну з актуальних проблем естетичного виховання, а відтак і педагогіки вищої школи взагалі.

Література:

1. Боришевський М.Й. Психологія виховання і державотворення // Інформаційний бюлетень АПН України: Психолого-педагогічні новини. - 1994. - № 2 - С. 1.
2. Комарова А.И. Эстетическое воспитание студентов. - Львов, 1984. - 160 с. 3. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека // Пер. с англ. – М.: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 480 с.
4. Дмитриева Л.Г. Методика музыкального воспитания в школе. – М.: Просвещение, 1989.
5. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К.: Радянська школа, 1984.
6. Кабалевский Д.Б. Как рассказать детям о музыке. – М.: Просвещение, 1989.

Надійшла до редакції 12.04.2007